

HET ONDERZOEK GROTER ALS EN GROTER DAN

Marc van
Oostendorp

“E lke keer als ik met taalverandering geconfronteerd word, krijg ik een klap op mijn hoofd!”, roept Gertjan Postma. “Dus móét ik er wel onderzoek naar doen!” Postma is als taalwetenschapper gespecialiseerd in de veranderingen die de Nederlandse zinsbouw door de eeuwen heen doormaakte: waarom zeggen mensen sinds de Middeleeuwen bijvoorbeeld steeds vaker ‘groter als’ in plaats van ‘groter dan’?

Ergernis is volgens Postma een goede reden voor onderzoek. “Ik woonde in Amsterdam boven een coffeeshop waar hangjongeren zaten te blowen. Ik hoorde ze pra-

Universiteit Nijmegen en het Meerstens Instituut in Amsterdam. Hij hecht eraan zijn gevoelens te scheiden van zijn wetenschappelijke belangstelling. Er zijn twee soorten taalkunde: de ‘prescriptieve’, die regels wil geven voor correct taalgebruik, en de ‘descriptieve’, die beschrijft hoe de dingen in de werkelijkheid gaan. Postma rekent zichzelf tot de laatste school. “Persoonlijk vind ik eigentijdse taalverandering verschrikkelijk, omdat ze mijn taalgevoel geweld aandoet. Maar er is geen houden aan. Ecologen zullen ook met verbijstering toekijken hoe er honderden diersoorten verdwijnen zonder dat ze er iets aan kunnen doen.” Voor een wetenschapper is het bovendien niet interessant om regels op te stellen; hem interesseert het hoe de werkelijkheid in elkaar steekt, niet hoe ze zou moeten zijn.

Schoolmeesters

In het vakblad *Nederlandse taalkunde* publiceerde Postma onlangs een artikel over een constructie die bij veel mensen wrevel opwekt: *de jongen is groter als zijn zus*. Sommige taalkundigen beweren dat *groter als* en *groter dan* even oud zijn in het Nederlands en dat de taalregel die de laatste vorm voorschrijft, door schoolmeesters is bedacht. Volgens Postma is dat niet juist. In oude middeleeuwse teksten uit Vlaanderen, Brabant, Holland, Drenthe en Friesland vond hij alleen *groter dan*. Als in sommige dialecten toen al *groter als* gezegd werd, zou je verwachten dat men zich toch minstens een enkele keer had verschreven, zelfs al was *groter dan* toen de norm geweest.

Hoe komt het dat men steeds vaker *groter als* is gaan gebruiken? Sommigen denken dat dit een invloed van het Duits was, maar volgens Postma is deze verklaring onbevredigend. Ze verklaart namelijk niet waarom de invloed precies deze constructie betreft: “Waarom zijn we niet ook ‘ich’ gaan zeggen in plaats van ‘ik’? Waarom praten we nu niet alleen maar Duits?” De vergelijkende vorm met *als* is misschien wel uit het Duits geleend, maar alleen omdat er in de Neder-

landse taal in de loop der tijd behoefte aan was ontstaan.

De verklaring moet volgens Postma dan ook elders gezocht worden: in een verandering van *dan*. Ooit moet dat woordje zijn ontstaan uit een samensmelting van twee andere kleine woordjes *dat* en *en* – wie deze twee snel genoeg achter elkaar uitspreekt, zegt *dan*. Postma toont in zijn artikel aan dat de combinatie van *dat* en *en* heel geschikt is om gebruikt te worden na een vergrotende trap. Het losse woordje *dan* – dat ook op een heel andere manier gebruikt kan worden, zoals in de zin ‘dan komt hij’ – is veel minder geschikt. Doordat *dat en* door de eeuwen heen steeds meer werd aan gevoeld als één woord, kwam de weg vrij voor andere combinaties, zoals *groter als*, *groter of* en *groter wie* – de laatste twee worden ook nog steeds in Nederlandse dialecten gebruikt. Eigenlijk zijn die nieuwere vormen logischer, vindt Postma als wetenschapper – al blijft hij als privé-persoon ‘groter dan’ zeggen.

Sprekende stofzuiger

Wat heeft de samenleving aan dit soort onderzoek als het niet leidt tot eenduidige voorschriften? “Het einddoel van alle taalwetenschap”, zegt Postma, “is om te komen tot een sprekende stofzuiger – een apparaat dat kan verstaan wat wij er tegen zeggen.” Het is in de afgelopen decennia gebleken dat het heel moeilijk is om zo’n apparaat te maken. Hoe snel de computers ook geworden zijn, en hoe slim ze ook zijn in het uitvoeren van allerlei heel ingewikkelde taken, een Nederlandse zin kunnen ze nog niet verstaan. Volgens Postma komt dit doordat we nog te weinig over taal weten. Alle menselijke talen zijn voortdurend aan verandering onderhevig, en als we willen begrijpen hoe menselijke taal werkt, moeten we dus ook begrijpen hoe en waarom die veranderingen in hun werk gaan. Zelfs de studie van een heel kleine verandering in één taal kan uiteindelijk een bouwsteentje leveren tot beter begrip. Hoezeer de onderzoeker die veranderingen zelf ook be- treurt.

Foto: Susanne van der Kleij

Taalonderzoeker
Gertjan Postma:
“Waarom praten
we nu niet alleen
maar Duits?”

ten en stoorde me aan hun taal – Algemeen Beschaafde Voetbaltaal noem ik die. Het is geen Amsterdams dialect, al denken mensen dat soms, het is een modern soort Nederlands zoals je het overal kunt horen. Je kunt er helaas niets tegen doen dat mensen zo praten. De enige manier waarop ik het kan verdragen, is door het zo precies mogelijk in kaart te brengen.” Dat gevoel is volgens Postma vooral iets voor mannen: “We weten dat vrouwen hun taal in de loop van hun leven steeds meer aanpassen. Mijn zus spreekt nu bijvoorbeeld heel anders dan in onze jeugd, terwijl mijn taal niet veranderd is.”

Duits

Tegenwoordig is Postma als onderzoeker verbonden aan de Radboud